

Harjumaa

Kose vald

HABAJA KÜLADE SELTSI

Arengukava

2019-2025

Eessõna

Käesolev arengukava annab hinnangu Kose vallas asuva Habaja piirkonna külade hetkeolukorrale ja seab Habaja Külade Seltsi tuleviku suunad. Arengukava käsitleb külaelanike kokkuleppeid, põhimõtteid ja prioriteete. Arengukava koostati Habaja alevikus ja selle koostamisel osalesid külade elanikud. Arengukava koostamisel konsulteeriti nii volikogu liikmete, külade noorte kui ka teiste külaseltsidega.

Suur aitäh nendele külaseltsi liikmetele, kes olid toeks arengukava koostamisel.

Habaja Külade Seltsi arengukava koostajate nimel

Hille Schaffrik ja Helen Tullino

SISUKORD

Eessõna	2
SISSEJUHATUS.....	4
1. Piirkonna külade üldine kirjeldus ja hetkeolukord	5
1.1 Lühike ajalooline taust.....	5
1.2 Paiknemise kirjeldus	5
1.3. Elanikkond.....	5
1.4. Looduslike olude kirjeldus.....	6
1.5. Majanduslike olude kirjeldus	6
1.5.1 Majandusliku tegevuse potentsiaal.....	7
1.5.2 Taristu kirjeldus	7
1.5.3. Muu üldine teave	9
1.5.4 Piirkonna elanike koostöö, hing ja meelsus	10
1.5.5. Inimkapital.....	11
1.5.6. Olemasolevad õigusdokumendid, arengukavad, lepingud	11
2. Habaja külade areng 2012-2018 – võrdlus eelmise arengukavaga.....	12
3. Külade vajadused.....	14
4. Habaja piirkonna tulevikupilt.....	15
5. Eelisarendatavad valdkonnad ja arengueesmärgid.....	17
5.1 Ühistegevus.....	17
5.2 Elukeskkond ja heakord	17
5.3 Projektide kirjutamine	18
5.4. Külade maine kujundamine	19
6. Arengukava jälgimine	20
Lisad	21

SISSEJUHATUS

Habaja Külade Seltsi arengukava koostamist alustati 2018. aastal. Selle arengukava aluseks on võetud eelneva 2012-2017 aasta arengukava (pikendatud 2018. aastaks) ja seda uuendatud. Arengukava koostamisse kaasati 10 küla, mis on juba ajalooliselt moodustanud ühtse piirkonna. Need külad on: Habaja, Äksi, Alansi, Lutsuküla, Harmi, Kirivalla, Ojasoo, Lööra, Uueveski ja Kantküla.

Arengukava koostamist koordineeris ja koosolekuid viis läbi kohalik külade selts. Läbivalt on kohendatud kõiki peatükke, et võimalikult täpselt kaardistada just praegust olukorda.

Arengukava koostamise ajateljeks on valitud kuue aastane periood: 2019 – 2025.

Arengukava on vaja elu paremaks korraldamiseks.

Arengukava on Habaja Külade Seltsi tegevuse, eesmärkide ja rahaliste vahendite kavandamise aluseks olev dokument. Käesolev arengukava on külaseltsil kolmas arengukava, mis on koostatud Habaja Külade Seltsi eestvedamisel oma tuleviku kujundamise eesmärgil. Kajastades Habaja piirkonna külade tänast tegevust, on arengukava mõeldud vaatama tulevikku, sihiks külade elutegevuse hoogustamine ja mitmekesistamine. Habaja Külade Seltsi arengukava toetub meie olemasolevatele ressurssidele, lähtub võimalustest. Dokumendina aitab arengukava meenutada ja jälgida seda, milles täpsemalt kokku lepiti. Arengukava koostamise, kui protsessi, käigus on külaelanikel võimalik üksteise mõtteid kuulata, enda arvamust avaldada ning õppida teistega arvestama ja koostööd tegema. Nii tekib ja tugevneb struktuur, mis on külade arengu aluseks.

Igasugune areng on pidev ja pikaajaline protsess ning kõiki võimalikke arengu variante pole võimalik ette näha. Mida rohkem tehakse tööd käesolevas arengukavas püstitatud eesmärkide saavutamise nimel, seda tõenäolisem on, et Habaja piirkonna tulevik kujuneb selliseks, nagu me seda näha soovime.

1. Piirkonna külade üldine kirjeldus ja hetkeolukord

1.1 Lühike ajalooline taust

Mõne Habaja piirkonda kuuluva küla kohta on andmeid juba 2000-1000 a eKr – Alansil, Harmis ja Kirivallas asuvad muinasaegsed asulakohad. Nimetatud külasid on esimest korda kirjalikult nimetatud 1241.a välja antud Taani Hindamisraamatus. Habaja küla on esimest korda mainitud 1417.a pärinevast dokumendist.

Piirkonna tõmbekeskus oli Eesti Vabariigi esimesel perioodil Äksis, kus asus meierei, ühiskauplus, rahvamaja ja raamatukogu. Kogu seltsitegevus toimus rahvamajas, kus peeti pidusid, esitati näitemänge, toimusid kohaliku orkestri proovid, käis koos maanaiste selts ja kaitseliidu kohalik kompanii.

Habaja kujunes keskuseks nõukogude ajal, mil seal alustati elamuehitusega, rajati lasteaed, kauplus, sovhoosikeskus. (põhjalikum ülevaade ajaloost on esitatud lisa nr. 1)

1.2 Paiknemise kirjeldus

Habaja alevik asub Harju maakonnas Kose vallas, pealinnast Tallinnast 50 km kaugusel. Habaja lähimateks naaberküladeks on Äksi, Harmi, Ojasoo, Alansi, Lutsuküla, Lööra. Kaugemateks küladeks jäävad Kirivalla, Uueveski ja Kantküla. Peale 2018. aasta haldusterritoriaalset reformi on Habaja piirkonnal ühine piir Rapla vallaga. Habaja alevikku läbib Kose maantee. Lähimad linnad on Rapla (33 km) ja Paide (53 km). Habaja piirkonna asend on küllaltki hea, sest paljudel inimestel on võimalik käia pealinna tööle (lisa 2).

Lähim tähtsam tee on 9 km kaugusel olev Tartu maantee.

Habaja ja teised külad asuvad Kose valla keskusest 10 km kaugusel.

1.3. Elanikkond

Habaja aleviku asustust iseloomustab ridaküla tüüpi keskosa ning hajusalt paiknevad ülejäänud talud. **Ojasoo** külas on korterelamu ja eramajad. Teistes külates on valdavalt eramajad. Habajal on elanikke 294. Ojasoo külas elab 79 elanikku, Harmi külas 55, Äksi

külas 22, Kirivalla külas 24, Alansi külas 29, Lööra külas 12, Uueveski külas 9, Lutsukülas 7 ja Kantkülas 25 elanikku. (Elanike arv seisuga 01.12.2018)

1.4. Looduslike olude kirjeldus

Habaja alevikku ja lähikülasid ümbritsevad põhiliselt segametsad. Maastik on valdavalt savine ja tasane. Habaja küla ilmestavad neli tiiki. **Ojasoo** ja **Harmi** külast voolab läbi Kuivajõgi, mis suubub Pirita jõkke. Ojasoo külas kasvab riikliku kaitse all olev euroopa lehis, mille ümbermõõt on 4,15 m. Habaja piirkonda iseloomustavad suured karja- ja põllumaad ning toonekurgede pesitsusalad. **Äksi** külas asub suur rändrahn (ümbermõõt 25,4 m ja kõrgus 3,5 m), mis on riikliku kaitse all. **Alansi** külas asub monument Johan Pitka mälestuseks. **Kirivalla** küla on kuulunud oma rabade ja Leva järve poolest. **Kantküla** piirkonda jäävad meie kandi kuulsamad Paunküla mägede matkarajad.

1.5. Majanduslike olude kirjeldus

Habaja külade piirkonnas tegutseb 46 juriidilist isikut. Suurimad kohalikud tööandjad on Kose vald, Ivari OÜ, Talukivi Äri OÜ, Kõrgemäe Agro OÜ, Võtikmetsa OÜ, Letriks OÜ, Ojasoo OÜ. Enamik juriidilisi isikuid on OÜ-d või MTÜ-d.

Habaja piirkonna ettevõtete põhitegevusaladeks on ühendatud taime- ja loomakasvatus. Tegeletakse ka köögivilja, aiasaaduste ja istutusmaterjali kasvatamisega, metsavarumise ja langetamisega, auto-kaubaveoga. Kohalikud ettevõtted pakuvad tööd vähestele meie aleviku ja lähiküladel inimestele. Suurem osa töötavad küladest väljas – Tallinnas ja Kosel. Külade suurimad tööandjad on lasteaed ja kool. Väiksemad tööandjad on ühistud. Suvisel perioodil leiavad töist rakendust meie küla naised ja koolilapsed Lööra külas lillekasvatustes.

Samas on väga aktiivne MTÜ-de tegutsemine.

Isiku- ja avalike teenuste poolest tegutseb Habaja alevikus lasteaed, raamatukogu avaliku internetipunktiga, perearst ja kauplus. 4-klassilise hariduse saavad lapsed Harmi külas Kose Gümnaasiumi Harmi õpipaigas, mis asub Habajalt 2,5 km kaugusel. Huviharidus meie piirkonnas on kättesaadav kooli programmides ja noortekeskuses.

Meie piirkonna elanikud kasutavad väga palju ka Kose alevikus pakutavaid teenuseid. Neist olulisemad on gümnaasium, spordimaja ja kultuurikeskus; tervishoiuga seotud asutused (hambaravi, apteek, kiirabi), mitmed poed, kirik jm.

1.5.1 Majandusliku tegevuse potentsiaal

Habaja külade piirkond on regionaalses ja infrastruktuurses mõistes hea potentsiaaliga majanduspiirkond, loomaks erinevaid ettevõtteid teenustele ja tootmisele. Habaja külade piirkonnas võiks leida endale tegevuskoha toidutööstuse, kergetööstuse, metalli või puidu töötlemisega tegelev ettevõtte. Võimaluse leiaks ka ehitustegevuse, autoremondiga ja tuumajäätmete ladustamisega tegelemine. Peamiseks argumendiks on piisavalt lähedane asukoht suurest liiklussõlmest ja suurimast regionaalsest turust - Tallinnast. Toetav asjaolu on, et Habaja piirkonnas leiduks nendele aladele vajaliku ja vastava kvalifikatsiooniga inimesi.

1.5.2 Taristu kirjeldus

Füüsilisest taristust on Habaja piirkonnas tagatud teedevõrk, elektriühendused, sideühendused, aleviku vee- ja kanalisatsiooniteenus, jäätmekorraldus.

Teed:

Kohalikud (valla) teed: kõige enam kasutatavad teed Habaja piirkonnas on Habaja–Väljaotsa-Harmi, Habaja–Alansi, Harmi-Ojasoo, Habaja-Triigi. Habaja külas kasutatakse veel Kose maanteed ja Sipasoo tänavat.

Neist asfaltkattega on Kose maantee.

Enamik teid on rahuldavas olukorras, kuid on ka halvasti läbitavaid teid.

Habaja piirkonna rõhk järgnevatel aastatel võiks olla külasiseste väiketeede olukorra parandamine (Habajal veetorni ja lasteaia juurest mööduv tee kuni kuivatiteni ja Ojasool KÜ Veeääre juurest mööduv tee Harmi Koolini)

Side:

Telefoniside teenust pakub Telia ja mobiilsideteenus tagavad Telia, Elisa ja Tele2. Mõlema telefoniside teenuse kvaliteet on rahuldav või väga hea. Alates 2004.a. sügisest paikneb osa Habaja piirkonnast WiFi levialas.

Postkastid asuvad Habaja aleviku korterelamute sissekäikudes, asutused/ettevõtted on paigaldanud postkastid välja hoone seinale. Habaja piirkonna külades võib täheldada seda, et paljud on soetanud postkasti ainult oma majale, aga on ka nii, et mitme pere postkastid on koos. Nii mõnedki majapidamised on oma postkastid kinnitanud infostendide külge.

Elekter :

20-aastase perioodi jooksul on elektrienergia tarbimise ja tarbitava võimsuse raskuskese nihkunud küla keskustest äärealadele ja see kahjuks ei taga väikeste trafopunktide elektrilisi võimsuseid ja pikad 0,4 kV liinid enam nõutavat pingekvaliteeti tarbija juures.

OÜ Jaotusvõrk tegeleb elektrienergia kvaliteedi parendamisega tarbija juures küll pidevalt, kuid uute alajaamade ja liinide väljaehitamine on pikaajaline protsess ning kiireid lahendusi ei ole võimalik pakkuda.

Soojamajandus:

Eramajad ja korteriühistud kasutavad kütmiseks põhiliselt küttepuid. Suureneb vaikselt puitgraanuli osa ja maaküttega seadmete lahendused, vähesel määral kivisütt, elektrit.

Vesi ja kanalisatsioon:

Habaja alevik: 1 toimiv veevõrk, 2 puurkaevu. Veetrasse 2,7 km, millest kasutuses 2,4 km. Ühisvett kasutab ca 250 inimest. Reoveetrasse on 2,4 km.

Tarbevee ja reoveetrasside renoveerimise projekt on lõpetamisel 2018, millega on kogu aleviku võrk vastavuses tänapäevastele nõuetele.

Vee ja kanalisatsiooni trasse haldab külas SA Kõue Varahaldus.

Ojasoo küla: külas on pumbamaja, mille vett tarbivad 35 inimest. Eramajadel on oma puur- või salvkaevud. Reovesi kogutakse majade juures asetsevatesse kogumiskaevudesse.

Äksi küla: ühist veevõrku kasutab 2 pereelamut ja Ritli Hall OÜ, mille juures asub veepump. Teised majad kasutavad isiklikku puurkaevu. Reovesi kogutakse iga maja juures asuvatesse kogumiskaevudesse.

Teised külad (Harmi, Alansi, Kirivalla, Lutsuküla, Uueveski, Lööra, Kantküla): puudub ühine veevõrk, kasutatakse isiklikke puurkaevusid. Puuduvad ka ühised reoveetrassid, kõigil oma kogumiskaevud.

Prügimajandus:

Habaja piirkonna külades korraldab jäätmete käitlemist Kose Vallavalitsus ja MTÜ Harjumaa Ühisteenuste Keskus, vastavalt põhikirjale ja teenuslepingutele.

Vallavalitsus korraldab Kose vallas jäätmete kogumist ja teostab järelevalvet jäätmete käitlemise üle järgmiselt:

1. nõustab valla elanikke ja levitab jäätmealast teavet;

2. kontrollib jäätmete käitlemist, sh liigiti kogumist;
3. korraldab valla haljasaladel tekkivate aia- ja pargijäätmete kogumist;
4. teostab kontrolli valla territooriumi prahistamise üle ja korraldab prahistatud alade korrastamist;
5. kontrollib jäätmekäitlustoiminguid hoonestatud kinnistutel;
6. kontrollib jäätmekäitlustoiminguid avalikel üritustel ja tänavakaubanduses.

HÜK-i ülesanded Kose vallas on:

1. korraldatud jäätmeveo hanke ettevalmistamine, läbiviimine ja muud hankega seonduvad tegevused;
2. jäätmevaldajate registri töö koordineerimine ja registri arendamises osalemine;
3. vedajapoolsete registriandmete töötlemine ja registrisse sisestamine.

Sotsiaalne taristu:

Habaja piirkonna elanikele on praegu ühiseks kooskäimise kohaks Fresko hoone, kus asub ka raamatukogu. 2011. aasta lõpuks valmis ka Külakeskus Fresko saal, mida kasutavad külade selts, eakate klubi ja noortekeskus. Fresko hoones asub ka perearsti punkt.

1.5.3. Muu üldine teave

Habaja alevikus asuvad põhiliselt kortermajad. Kortere lamutel on loodud ühistud, mis tegutsevad MTÜ-dena. Ühistud hoiavad korras oma majade ümbrused ja korraldavad naabrivalvet. Elamute renoveerimine on paljudele peredele taskukohasemaks muutunud. Vahetatakse katuseid, aknaid, uksi ja tehakse siseremonditöid. Habaja alevikus asub ka Habaja mõisahooned koos mitmete mõisa kõrvalhoonetega ja tuuleveskiga. Habajal asub kauplus, perearstikabinet, raamatukogu ja lasteaed ning külakeskus, skeitpark ja staadion.

Meeleolukaid kultuuriüritusi on külaelanikul võimalik külastada raamatukogus kui ka Kose Gümnaasiumi Harmi õpipaigas. Regulaarselt korraldatakse kontsertesinemisi ja raamatute esitlusi ning kohtumisi erinevate kirjanikega. Sportlikumate tegevustega saab külaelanik tegeleda Harmi õpipaiga võimalas: korvpall, võrkpall, sulgpall. Aktiivsete noorte kogunemispaiaks on 2011.a valminud Habaja Rahvaspordi Klubi rajatud välistingimustes skeitpark.

1.5.4 Piirkonna elanike koostöö, hing ja meelsus

Nii Habaja aleviku kui ka teiste külade elanikud töötavad põhiliselt külast väljas – Kosel, Tallinnas. Vaid üksikud töötavad kodus või kodukandis. Seetõttu kulub paljudel ööpäevast ligi 2 tundi tööle ja koju sõitmiseks. See aga avaldab mõju inimeste ühiskondlikule aktiivsusele ja ühisüritustele – nädalavahetustel eelistavad inimesed oma kodus toimetada või vaikselt puhata, vabatahtlikuks tööks jagub energiat vähestel.

Kõige paremini on organiseeritud **Habaja eakate ühendus Hõbejuus**, kus korraldatakse regulaarseid üritusi erinevatel teemadel, tähistatakse sünnipäevaid ja tehakse suviseid ekskursioone. Loota võib, et Habaja piirkonna elanike huvi ja aktiivsus suureneb tänu külakeskuse Fresko tegutsemisele, kus veel paarikümne aasta eest korraldati regulaarselt populaarseid rahvapidusid. Noortele on seal kasutada päevasel ajal tegutsev Kose Avatud Noortekeskuse punkt.

Ojasoo küla seltsielu on viimastel aastatel aktiveerunud. Alates aastast 2010 on järjepidevalt korraldatud jaanituld, mis on väga populaarne ka kõigi lähimate külade elanike seas. Ojasoole kuulub kasutusõigus maale, kus asub külaplats koos lõkkekohaga. Viimastel aastatel on vallalt tegevustoetusega ehitatud katusealuseid ja müügi/DJ majake. Ojasoo küla eesmärgiks on jätkata külaplatsi hooldamist ja korras hoidmist, samuti korrastada metsaalused, et platsi ümber tekiks parkmets. Samuti soovitakse puhastada paisjärve ja ehitada jõe sild, et ühendada kahe kalda elanikke.

Lööra külas loodi **MTÜ Võtikmetsa Hobikoda**, kes renoveeris vana lauda moodsaks käsitöömajaks. Seal pakutakse mitmesuguseid kursusi ja korraldatakse õppepäevi käsitööhuvilistele. Samas on tekkinud ka meeste klubi – **Võtikmetsa Murutraktoristid**, kes osalevad ka rahvusvahelistel võistlustel ning kes loodavad tõsta ka murutraktorite krossi populaarsust piirkonna noorte seas.

Alansi, Kirivalla ja Lutsuküla elanikud moodustasid oma mittetulundusühingu **Alansi-Kirivalla-Lutsu Külaselts** 2009.a. Külaseltsi eesmärgid on arendada külaelu nendes külades, luua võimalusi kooskäimiseks ning korraldada ühisüritusi, samuti uurida piirkonna ajalugu. Jõudumööda on arendatakse külade ühist külaplatsi.

Alansi ja Habaja küla piiril endises suurfarmi hoones tegutseb **MTÜ Alansi Offroad Klubi**, kes korraldab aeg-ajalt maastikuautodele üritusi ja murutraktorite rahvusvahelisi võistlusi. Samas tegutseb ka **MTÜ MUDEST** (nimetatakse peagi ümber **Alansi Vabatahtlikuks Päästeseltsiks**), kelle eesmärk on osaleda päästealases ennetustöös, tõsta elanikkonna teadlikkust ning osaleda ka päästetöödel eeskätt maastikuvõimekust nõudvate tulekahjude puhul.

Äksi küla endises kaupluse hoones toimetas Äksi Mudelismi Seltsing. Seal on kaasaegne juhtrajaga mudelautode rada, kus kohalikud **mudelistid** regulaarselt koos käivad ja treenivad. Seal toimuvad iga aastased EMV etapid ja ka rahvusvahelised võistlused.

1.5.5. Inimkapital

Inimkapitali oluliseks osaks on sotsiaalne kapital, mille kujundavad vastastikku toetavad sotsiaalsed suhted inimeste vahel, koostöövõime ja sidusus nii organisatsiooni kui ka ühiskonna tasandil.

Habaja piirkonna külade elanike seas leidub mitmesuguste ametialaste oskustega inimesi – on ettevõtjaid, talupidajaid, käsitöölisi, fotograafe. Habaja piirkonnas on ka palju haridustöötajaid, kuna siin asuvad kool ja lasteaed.

Habaja külas on aktiivseid inimesi olnud läbi aegade. Aktivistide eestvedamisel on rõhk asetatud külaelu parendamisele.

1.5.6. Olemasolevad õigusdokumendid, arengukavad, lepingud

Kose valla arengukavas 2015-2025 <https://www.riigiteataja.ee/akt/430102015041> on Habaja külade kohta väga vähe kavasid. Iga aasta muudetakse Kose valla arengukava tegevuskava. Kose vallal on veemajanduse arengukava ja üldplaneering. Vallal on koostamisel kultuuriarengukava

2. Habaja külade areng 2012-2018 – võrdlus eelmise arengukavaga

Eelnenud 6 aasta jooksul ei ole Habaja piirkonnas toimunud meeletut arenguhüpet, kuid toimunud muutused on valdavalt positiivsed, luues uusi arengueeldusi. Silmatorkavam negatiivne muutus on olnud seoses elanike vähenemisega, sh eriti noorte ja laste osas.

Positiivsed muutused 2012-2018:

- Projektid on saanud rahastuse
- Toimub külade heakorrastus
- Interneti ja mobiililevi paranemine
- Pakendikogumise konteinerite paigaldamine küladesse
- Traditsiooniliste ürituste – jaanitule, mihklilaada, kinoõhtute ja jõululaada korraldamine
- Skatepargi toimimine Habajal
- Mitmete aktiivsete seltside tegevus, kes on Habaja Külade Seltsile koostööpartneriteks (Võtikmetsa Hobikoda, Alansi Vabatahtlik Päästeselts, Zoege von Manteuffeli nimeline sihtasutus)
- Külakeskuse saali aktiivne kasutamine
- Võtikmetsa käsitöömaja toimimine
- Ojasoo külaplatsi arendamine
- Noortekeskuse avamine Habajal
- Hoonete heakorra paranemine
- Roosimäe talu-tall - piirkonna külade lapsed käivad hobuste treeningutel, 2x on toimunud Võtikmetsa derby

Negatiivsed muutused 2012-2018

- Elanike arvu vähenemine ja vananemine piirkonnas
- Ühistranspordi halvenemine
- Kohalike teede olukorra halvenemine
- Tihenev transiitliiklus ning sellega kaasnev müra ning oht kaasliiklejatele
- Inimeste eemaldumine vabatahtlikust ühistegevusest
- Harmi kooli ümberkorraldamine

- Spordiväljaku, laste mänguväljaku amortiseerumine ja likvideerimine
- Habaja laululava hävimine.

3. Külade vajadused

Habaja piirkonna elanikud väärtustavad oma kodukandis:

- looduslikku ja turvalist keskkonda
- asukohta (Tallinnast parajal kaugusel)
- elanikkonda

Hetkeolukord	Vajadused	Lahendused
Külades on infoviidad (infostendid)	Nende hooldamine	külade elanikud
Ojasoo külaplats	Hooldamine, edasi arendamine	MTÜ + küla elanikud + projektid + KOV
Traditsioonilised üritused	Jätkata + juurde luua	MTÜ-d + külade elanikud + projektid + KOV
Skatepark	Hooldamine	RSK + noored + MTÜ
Külakeskus „Fresco“	Külakeskuse toimimine: üritused + inimeste kaasamine	MTÜ-d + külade elanikud + projektid + KOV
Noortekeskus (külakeskuses)	üritused noortele/lastele, nende vaba aja sisustamine	Kose Avatud Noortekeskus+ KOV+projektid+külade elanikud
Külade vahelised teed on osaliselt väga halvas olukorras Habaja alevikku läbiv liiklus	Külade teed kõvakatte alla Liiklust rahustavad meetmed alevikku	MTÜ-d + KOV maanteeamet, KOV
Külade saun puudub	Külade sauna jaoks ruumid	MTÜ-d + projektid

4. Habaja piirkonna tulevikupilt

Habaja piirkond on muutunud aktiivset tegevust pakkuvaks heakorrastatud elamis- ja puhkepiirkonnaks. Algatatakse Habaja aleviku detailplaneeringu järgset uute elamumaade arendamist. Arendatakse välja kaupluse naabruses olevale alale elamute rajoon uutele kortermajadele ja ridaelamutele. Aleviku ja külade elanikkond on kasvanud siia elama asunud noorte perede arvel. Renoveeritakse vanu hooneid. Piirkonda ehitatakse välja jäähall, kus võimalik tegeleda mitmesuguste jäähokisportide aladega (iluuisutamine, jäähoki, curling) ja mis toob siia ka teiste piirkondade inimesi. Kõik naabrid saavad omavahel hästi läbi.

Piirkonnas tegutseb aktiivne ja teovõimeline külakogukond. Külaelu ja – arengut koordineerib ning juhib aleviku-, külavanem koostöös külaseltsiga. Külaelanikele on omaseks saanud positiivne mõttelaad külaelu ja ühistegevuse suhtes. Toimib ühtne külaelu korraldamine, infolevik ja -vahetus.

Piirkonnas on välja kujunenud omad ühisüritused ja traditsioonid. Habaja aleviku vabaajaväljakul on tegelusvõimalusi igas eas lastele ja noortele. Habaja külakeskuse Fresko ruumides toimuvad erinevad sündmused (tegutsevad erinevad huvialaringid, toimuvad koolitus-, õppe- ja teabepäevad, kontserdid, tantsuõhtud jne).

Ojasoo jõel on jalakäijate sild ja jõe ümbrus on korrastatud, külaplatsil on laste mänguväljak, võimalus pidada oma sündmus külaplatsil ja telkida.

Teed on aastaringiselt hooldatud ja külad heakorrastatud.

Harmis on kogukonna kool, kuhu tulevad õpetama parimad õpetajad kogu Eestist ja ka mujalt maailmast, kes viivad läbi tsükliõpet ja osa õppetööd on korraldatud internetipõhiselt.

Alansi-Kirivalla-Lutsuküla küladele tehakse uus külaplats, kus on toredad kokkusaamised.

Endise sovhoosi tootmisaladel on algatatud amortiseerunud ja kasutuseta hoonete lammutamist ning sobivamate ärihoonete arendamist. Paranenud on aleviku ja külade

miljööväärtus. Tekkinud on uued välja vaated mitmekülgseks ettevõtluskeskkonnaks nii väike kui keskmise suurusega ettevõtetele. Meie piirkonda on kanda kinnitanud mitmesugused äriettevõtted, mis pakuvad kohalikele tööd. Meie piirkonnas pakutakse toitlustus-, ilu- jm vaba aja sisustamise teenuseid.

Habaja piirkonna elanikud on aktiivsed Kose valla üritustel osalejad.

Hästi toimiv ühistransport. Kose keskuseni viiv kergliiklustee, mis ühendab ka kõiki piirkonna külasid.

5. Eelisarendatavad valdkonnad ja arengueesmärgid

Tegevuskava (2018-2025)

5.1 Ühistegevus

Üldeesmärk: Külakeskuses toimuvad erinevad üritused külade elanikele. Külades toimuvad üritused ühendavad kohalikke elanikke.

TEGEVUS	AEG	VASTUTAJA/ PARTNER	FINANTS- ALLIKAS	MÄRKUSED
Koostöö külades asuvate erinevate huvigruppide vahel	pidev	MTÜ ja teised huvigrupid (eakateklubi, spordiklubi RSK, raamatukogu, kool, lasteaed, teised MTÜ-d. KOV jt)	MTÜ	
Külade tunnusürituste läbiviimine/ korraldamine (jaanituli, mihklilaat, jõululaat jne)	pidev	MTÜ ja teised huvigrupid eakateklubi, spordiklubi, raamatukogu, kool, lasteaed, teised MTÜ-d. KOV jt)	MTÜ KOV sponsorid	
Üritused külakeskuses: tantsuõhtud, diskod noortele, perepäevad, teemaõhtud/päevad, jõulude tähistamine, kontserdid, seminarid, koolitused	pidev	MTÜ Habaja Külade Selts RSK MTÜ Mudest	MTÜ Habaja Külade Selts RSK MTÜ Mudest	
Habaja noortekeskuse tegevus	pidev	Habaja Noortekeskus, KOV, MTÜ Habaja Külade Selts	KOV, MTÜ Habaja Külade Selts	

5.2 Elukeskkond ja heakord

Üldeesmärk: Puhas ja turvaline elukeskkond

TEGEVUS	AEG	VASTUTAJA/ PARTNER	FINANTS- ALLIKAS	MÄRKUSED
Külade heakorrastus (tiigi äärte hooldamine, heakorratalgud, infostendide parandamine, Ojasoo jõe ümbruse korrastamine)	pidev	MTÜ Habaja Külade Selts külaelanikud, huvigrupid, Kõue Varahaldus	MTÜ-d KOV omanikud KOP	
Habaja Vaba aja platsi korrastamine	pidev	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV, KOP	

Liiklusohutus (tänavavalgustuse laiendamine, kiirust piiravad meetmed, liiklusmärgid)	pidev	MTÜ Habaja Külade Selts külaelanikud, huvigrupid	KOV Maanteeamet	
Harmi korvpalliplatsi korrastamine	2020	MTÜ Habaja Külade Selts külaelanikud	MTÜ KOV KOP	
Kergliiklusteed külade vahele	2022	MTÜ Habaja Külade Selts	KOV	

5.3 Projektide kirjutamine

Üldeesmärk: Projektide kirjutamise abil saadakse lisaressursse külade elu edendamiseks

PROJEKT	AEG	VASTUTAJA/ PARTNER	FINANTS- ALLIKAS	MÄRKUSED
Projekt: Külakeskuse köögi sisustamine	2019	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader	Alameede 2.2 Toetussumma on 2000 – 63 000 € ühe projekti kohta.
Projekt: Üritused/tegevused noortele/lastele	Pidev	MTÜ Habaja Külade Selts MTÜ Võtikmetsa Hobikoda Habaja Noortekeskus	MTÜ KOV KOP	
Projekt: Ojasoo jõele jalakäijate sild	2025	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader	
Projekt: Laululava taastamine	2025	MTÜ Habaja Külade Selts Kõue Varahaldus	MTÜ KOV Leader	
Projekt: Ojasoo külaplatsile laste mänguväljak	2020	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader KOP	
Projekt: Habaja laste mänguväljak	2020	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader KOP	
Projekt: Harmi külakiik korvpalliplatsi juurde	2020	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader KOP	
Projekt: avada lastehoid / mängutuba Harmi mõisahoones	2025	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader KOP	
Projekt: Kiire internet küladesse	2025	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV	

Projekt: Külasaun (mobiilne)	2025	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader KOP	
Projekt: rajada teisaldatav discgolfi rada (püsiasiukohaga Harmis)	2025	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader KOP	
Projekt: Habaja küla esmamainimine 600 aastat	2019	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV	
Projekt: Bussipeatused – teadetetahvel, katusealune tuulevarjuga, pink ja jalgratastele kohad / lukud	2025	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader KOP	
Projekt: Fresko maja fassaad	2023	MTÜ Habaja Külade Selts KOV	MTÜ KOV Leader KOP	
Projekt: Väljõusaal	2022	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader KOP	
Projekt: Alansi-Kirivalla-Lutsu külaplats	2020	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ KOV Leader KOP	

5.4. Külade maine kujundamine

Üldeesmärk: Habaja piirkond on hea mainega

TEGEVUS	AEG	VASTUTAJA/ PARTNER	FINANTS- ALLIKAS	MÄRKUSED
Küla kroonika pidamine (blogide pidamine, FB lehed)	pidev	MTÜ Habaja Külade Selts	MTÜ	
PR (koostöö meediaga)	pidev	MTÜ	MTÜ/KOV/projektid	

6. Arengukava jälgimine

Arengukavas seatud eesmärkide ja tegevuste elluviimist vaadatakse üle ja korrigeeritakse iga aasta sügisel külaseltsi koosolekul. Sellel koosolekul esineb MTÜ esimees ettekandega tehtud tööst arengukava teostamisel ning tehakse parandusettepanekuid arengukava täitmiseks. Koosolekul on õigus tavalise häälteenamusega viia sisse muudatusi ja täiendusi arengukavasse.

Arengukava täitmist jälgib mittetulundusühing Habaja Külade Selts.

Lisad

Lisa 1 Ajalugu

Lisa 2 Piirkonna paiknemine kaardil

Külade süünd

Mõne Habaja piirkonda kuuluva küla ajalugu ulatub juba 3000-4000 aasta tagusesse aega. **Alansi, Kirivalla ja Harmi** külade keskustes asuvad muinsuskaitse all olevad muistsed asulakohad. Arheoloogiliste leidude põhjal arvatakse nende asulakohtade tekkeajaks **2000-1000 aastat eKr.**

1241.a avaldatud Taani Hindamisraamatus on esmakordselt kirjalikult nimetatud samu külasid:

- **Alansi** (*Atanascæ*) – 17 adramaad (ca 136 ha);
- **Kirivalla** (*Kiriawold*) – 15 adramaad (ca 120 ha) ja
- **Harmi külad** (*Hermæ*) – 25 adramaad (ca 200 ha – arvatavalt hõlmas *Hermæ* mitu tolleaegset kohalikku küla – Harmi, *Lope* (Lõpe), *Oiel* (Ojasoo) ja *Harmseleke* (Harmiselja)).

Peale ristiusustamist alustati peagi mõisate rajamist ning tekkis ka mõni uus küla. Ajaloolistes ürikutes on dokumenteeritud järgmised mõisad ja külad:

- **1325.a Harmseleke mõis** (hävis arvatavalt 1343 Jüriöö ülestõusu sündmuste käigus);
- **1417 Alansi mõis ja vesiveski** (hävis arvatavalt Liivi sõjas);
- **1417 Harmi** (praegu Vana-Harmi e Ojasoo) **mõis kahe vesiveskiga**;
- **1417** on ka esimest korda kirjalikult märgitud **Habaja küla**;
- **1589 Kirivalla** külakeskuse kõrvale Varsamäele rajati uus **mõis**, mis koliti hiljem ümber Habajale;
- **1646 – Uue-Harmi mõis**. Sel aastal toimus ka Vana-Harmi (Ojasoo) mõisamaade jagamine kolmeks – Vana-Harmi maadest eraldati Uue-Harmi ja Habaja.
- **17.saj – Lööra karjamõis** (Uue-Harmi mõisa alla kuuluv, hävis nõukogude võimu ajal)

Külade õitsengule muinas- ja keskajal aitas kaasa paiknemine tolleaegsel tuiksoonel. Nimelt kulges suvine tee Tallinnast Paidesse (edasi Viljandisse ja Riiga kui Saksa Ordu olulistesse keskustesse) läbi Kolu-Kirivalla-Alansi-Kuimetsa-Vahastu jne. Talvine tee oli lühem ning kulges üle soode ja rabade – Kirivallast lahkes tee Mahtra raba peale ning hargnes edasi kolmeks – üle Siuge-Kadja-Aela jne Paide peale, üle Tamsi Kuimetsa peale ning Mahtra küla kaudu Juuru. Äksist hargnes tee omakorda üle Harmi Järvamaa tolleaegsete keskuste suunas. Oluliste teetrasside tunnistajateks on vanadel kaartidel kõrtsikohad (näiteks Kirivalla külas –

Kuusiku ja Seljamäe, Alansil – talitee äärne Sookõrtsu ning keskaegne Alansi Kaubi, kus on peatunud ka Tallinna Rae saadikud, Äksi kõrts jt).

Külade tähtsust ja arengut mõjutas oluliselt, kui tõenäoliselt vanal heal Rootsi ajal asuti ehitama ja tugevdama Kose-Risti-Anna vahel kulgevat trassi ning põhiliiklus kandus sinna, endine oluline tee muutus kõrvalteeks.

Lutsuküla tekkimise võib paigutada 19.sajandi esimesse poolde. Tegu oli väikse sauna- või popsikülaga. Lööra ja Äksi külade alad on ajalooliselt kuulunud Alansi suurküla territooriumile. Uueveski ja Kantküla külade sünniaastate täpsustamiseks uurimistöo veel kestab.

1858.a toimusid Habajal verised sündmused seoses Mahtra sõjaga, kus peksti teokohustusest keeldunud Harmi ja Habaja mõisade talupoegi.

Äksi kujunemine keskuseks

Kooliharidust on antud Habaja piirkonnas 1843. aastast, kus koolimaja asus tõenäoliselt tänase Lutsuküla piirkonnas. Üksikuid koolitubasid, kus ka haridust anti, esines lühiajaliselt ka taluhoonetes, nt Kirivalla külas Kaskemäel. 19.sajandi keskel asus üks koolimaja ka Kirivalla külas kunagise Koplimesa talukoha lähistel. 1880. a koolide loendusest on andmeid Harmi, Habaja, Saumetsa ja Ojasoo valdade ühisest koolist Alansi külas, mis asus Harmi valla poolt ehitatud puudust hoones. Äksi koolimaja tänagi alles olev hoone ehitati 1889.a. Pärast 1919 kolis kool Harmi mõisa, kus see tegutseb tänaseni.

Endises koolimajas hakkas tegutsema aga Äksi rahvamaja ja raamatukogu. 20.sajandi alguses koondus sinna aktiivne seltsielu, tegutsesid näiteringid, loodi puhkpilliorkester, maanaiste selts.

Kohalike suurtalunike ühisel jõul ja nõul loodi piimaühisus ning ehitati Äksi meiereihoone (ca 1912-1914) ning loodi väga edukas Äksi ühiskauplus, kust võis soetada endale asju alates nõöpnõelast kuni sõiduautoni.

Habajaja kujunemine keskuseks

Nõukogude aeg tõi kaasa ettevõtlike taluperede küüditamisi, põgenemisi. Küüditatud või põgenenud peremeeste taluhooned hakkasid lagunema ja hävima. Talude kõrvalhooned võeti kasutusele kolhoosi poolt. Nõukogude perioodil muutus oluliselt külade looduslik ilme, kui maaparandustööde käigus dreneažiti põllud ning rajati uudismaa varasematele soostunud aladele, süvendades seejuures oluliselt ojasid. Maaparandustööde käigus hävitati seni alles olnud pühakohad (näiteks Alansi hiiesalu, silmaallikas, kultusekivi kuhjati üle suuremate kividega).

Habajast kujunes keskus, kuhu pärast Ojasoo kolhoosiklubi likvideerimist (seoses kolhoosi ja Habaja sovhoosi liitumisega) koondus kogu kultuurielu. 50ndatel hakati Habajale ehitama sovhoositöölisele kortermaju, veiselautasid, karjalautasid, sigalaid. Rajati kauplus koos korteriga, lastesõim ning söökla. Inimesed asusid elama kõigi mugavustega korteritesse.

Muudatused EV taasiseseisvumisel

Eesti Vabariigi taasiseseisvumise järel kukkus senine sovhoosisüsteem kokku. Sovhoosi hooned jäid tühjaks, klubide ja ringide tegevus vaibus.

Praeguseks on mitmed vanad talumajad taastatud, mõnesse vanasse talukohta ehitatud uusi hooneid ning vaid üksikud majad seisavad päris tühjalt. Habaja keskuse häbiplekiks on eraomandis olev ajalooline mõisahoone.

Habaja endine tõmbekeskus „Fresko“ on valla omandis ja Habaja Külade Seltsi valduses. Hoones on osa ruume renoveeritud. Freskosaalis tegutseb Habaja raamatukogu ning endine sööklasaal sai 2011.a lõpus PRIA rahade toel remonditud, et saada uuesti nii Habaja küla kui piirkonna külade ühistegevuse keskuseks.

Lisa 2

